

Eduskunnan lakivaliokunnan kuuleminen

3.3.2016 klo 10.00

Asia: Hallituksen esitys HE 7/2016 eduskunnalle tuomioistuinlaiksi ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi

Suomen Asianajajaliitto lausuu yllä mainitusta hallituksen esityksestä seuraavaa:

Suomen Asianajajaliitto viittaa asiassa aikaisemmin antamiinsa lausuntoihin (19.6.2014 ja 28.8.2015) ja nostaa suullisessa kuulemisessa muutaman keskeisen asian esille.

Yhteinen tuomioistuinlaki

Asianajajaliitto kannattaa yhteisen tuomioistuinlain säätämistä kaikille tuomioistuimille. On silti erittäin valitettavaa, että tuomioistuinlaitoksesta ja sen järjestämisestä ei ole vielä saatu yhtä yhtenäistä kokonaisuusesitystä. Reilu vuosi sitten lakivaliokunnassa käsiteltiin tästä esityksestä erillisenä hallituksen esitys tuomareiden sidonnaisuusilmoituksista ja kieliviroista ja tälläkin hetkellä lausunnolla on OM:n arviomuistio, jossa pyydetään lausuntoa muistiossa esitetyistä oikeudenhoidon uudistamisohjelmaan liittyvistä kehitysehdotuksista koskien oikeusprosessien keventämistä. Tässä viimeksi mainitussa lausuntopyynnössä oikeusministeriö pohtii muutoksia yleisten tuomioistuinten ratkaisukokoonpanojen keventämiseen, kirjallisen menettelyn käyttöönoton laajentamiseen, säännöksiä koskien nk. yhden kosketuksen periaatetta, säännöksiä koskien syytetyn henkilökohtaista läsnäoloa oikeudenkäynnissä sekä videoyhteyksien käytön laajentamista. Nyt käsiteltävänä oleva hallituksen esitys sisältää myös säännöksiä koskien lautamiehiä. Sinänsä esitys ei käsittääksemme sisällä muutoksia nykytilanteeseen, mutta hallituksen esityksessä todetaan, että ”muu lautamiehiä koskevien säännösten tarkastelu on päätetty jättää mahdolliseen erillisvalmisteluun.” Edellä mainitussa oikeusministeriön arviomuistiossa pohditaan myös lautamiesjärjestelmän lakkauttamista ja esitetään siitä aiheutuvia taloudellisia säästöjä. Tämä tarkoittanee sitä, että tuomioistuinlakia joudutaan osittain avaamaan mahdollisesti hyvinkin pian mm. lautamiesjärjestelmän osalta. Avoinna ovat myös ylimpien tuomioistuinten mahdollista yhdistämistä koskeva asia sekä erityisesti tuomioistuinlaitoksen keskusviraston perustaminen.

Kokonaisuuden hahmottamiseksi olisi tärkeää, että kaikki tähän asiakokonaisuuteen kuuluvat asiat tuotaisiin eduskuntaan yhtenä kokonaisuutena kerralla eikä osiin palasteltuna. Nyt käsiteltävänä oleva hallituksen esitys on myös osittain jo ”vanhentunut” (osaa tässä esityksessä mainituista käräjäoikeuksista on jo esitetty lakkautettaviksi).

Tuomareiden väliaikainen toiminta toisessa tuomioistuimessa

Jo aiemmin antamassaan lausunnossa Asianajajaliitto on kannattanut esitystä, että tuomarit voisivat toimia myös muissa tuomioistuimissa resurssitarpeiden mukaan. Asianajajaliitto on katsonut, että tuomarin siirtyminen voisi tapahtua ilman tuomarin suostumustakin, mutta tällä olisi asiassa muutoksenhakuoikeus ylempään tuomioistuimeen. Hallituksen esityksessä lähdetään siitä, että siirto edellyttää tuomarin suostumusta. Suostumuksen edellyttäminen saattaa käsittääksemme vaikeuttaa resurssiavun saamista ruuhkautuneisiin tuomioistuihin. Näin ollen ei ole lainkaan varmaa, että resurssiapua tai erityisosaamista toisesta tuomioistuimesta olisi käytännössä saatavissa.

Tuomareiden kouluttautumisvelvollisuus

Tuomareiden koulutusvelvollisuus ja –oikeus on erittäin tärkeä ja keskeinen asia. Koulutuksen tulee olla pakollista, jotta sitä on tarjolla myös tiukassa taloudellisessa tilanteessa ja jotta osaamisen päivittäminen ei olisi yksilön omasta aktiivisuudesta riippuvaista. Pakollisuus on myös nähtävä hyvänä keinona sen varmistamiseksi, että tuomari todella voi osallistua koulutukseen. Kouluttautumista tulee myös seurata. Vaadittavasta koulutuksen määrästä ei hallituksen esityksessä ole säännöksiä (vrt. asianajajat, joilla pakollinen 18 tunnin täydennyskouluttautumisvelvollisuus vuosittain).

Tuomarinkoulutuslautakunta

Asianajajaliitto katsoo, että perustettavaksi esitetyn tuomarinkoulutuslautakunnan tehtävät ovat pitkälti sellaisia, jotka kuuluisivat perustettavan tuomioistuinkekusviraston tehtäviin. Erillisiä toimielimiä ja päätöksiä niiden tehtävistä, henkilöstöstä ja henkilöstön määrästä ei tulisi tehdä kuin vasta tuomioistuinkekusviraston perustamisen yhteydessä.

Sinänsä Asianajajaliitto kannattaa esitystä, että tuomarinkoulutuslautakunnassa on edustajia myös tuomioistuinlaitoksen ulkopuolelta, kuten asianajajakunnasta, syyttäjistä ja yliopistosta.

Ehdotettu tuomarienemmistöinen tuomarinkoulutuslautakunta ei päätöksentekokoelimenä riittävällä tavalla turvaa sitä, että tuomioistuinharjoitteluun ja tuomarinkoulutusohjelmaan (asessorin virat) valikoituva lakimiesaines on taustaltaan ja tavoitteiltaan riittävän monipuolista. Asianajajaliitto katsoo, että ehdotettu asessorien esivalintajärjestelmä ja notaareiden nimittämisjärjestelmä ovat osaltaan omiaan luomaan suljettua tuomarinuraa.

Asessorit

Asianajajaliitto vastustaa nk. asessori-järjestelmän käyttöönottoa. Kuten liitto on aiemmin lausunnoissaan todennut, järjestelmä käytännössä hankaloittaa tuomioistuinlaitoksen ulkopuolisten hakijoiden pääsyn tuomarin virkaan. On varsin todennäköistä, että käytännössä tuomarin urasta tulee neliportainen järjestelmä: notaari, esittelijä/valmistelija, asessori ja tuomari. Tällaista järjestelmää ulkopuolisen hakijan on vaikea ohittaa. Koska asessori toimii lähes täysin tuomarin tehtäviä vastaavissa tehtävissä, tulisi hänelle myös maksaa tuomarin palkkaa. Kolmen vuoden koulutusjakso tuomarin palkkaa huomattavasti pienemmällä palkalla ei todennäköisesti houkuttele kokeneita tuomioistuinlaitoksen ulkopuolisia lakimiehiä hakeutumaan koulutusohjelmaan.

Tuomarinkoulutuslautakunta vastaisi asessoreiden koulutukseen hakeutumisen järjestämisestä ja julistaisi koulutusvirat haettaviksi. Asessorit nimittäisi kuitenkin korkein oikeus/korkein hallinto-oikeus. Alkukokeen järjestämisen ja koulutusvirkojen haettaviksi julistamisen ohella tuomarinkoulutuslautakunta vastaisi koulutettavien esivalinnasta. Lautakunta määrittäisi valintaan liittyvät valtakunnalliset valintakriteerit, joilla täsmennettäisiin laissa olevia valinta- ja nimitysperusteita. Hakuasiakirjat pisteytettäisiin hakijan opintomenestyksen, hakijan työkokemuksen ja muun pätevytyksen perusteella. Alkukokeen suorittamiseen ja hakuasiakirjojen tarkastamiseen perustuvan esivalinnan jälkeen lautakunta toimittaisi asianomaisille tuomioistuimille vartenotettavista hakijoista laatimansa ansioyhteenvedot. Tämän jälkeen tuomioistuimet päättäisivät itse haastatteluun kutsuttavista hakijoista, haastattelisivat nämä sekä laatisivat hakijoista oman lausuntonsa. Nimitys tehtäisiin asianomaisen tuomioistuimen päällikkötuomarin esityksestä.

Nimityspäätöstä tehdessään ylimmillä tuomioistuimilla olisi siten käytettävissään tuomarinkoulutuslautakunnan laatimat ansioyhteenvedot vartenotettavista hakijoista sekä koulutuspaikkana toimivan tuomioistuimen lausunto ja virkanimitysesitys. Virkoihin nimitettäisiin ansioituneimmat hakijat. Nimittämisratkaisuun ei olisi oikeutta hakea muutosta valittamalla.

Asianajajaliitto katsoo, että valintamenettely on hyvin työläs ja byrokraattinen ja että esitetty järjestelmä on omiaan sulkemaan tuomarin uraa tuomioistuinlaitoksen ulkopuolisilta hakijoilta.

Hyvä asia tuomarin riippumattomuuden kannalta esityksessä on se, että määräaikainen virkasuhde kestäisi kolme vuotta eikä esimerkiksi vuoden tai jopa alle vuoden, kuten nyt voi olla.

Asianajajaliitto myös kiinnittää huomiota siihen, että pisteyttämällä hakijoiden ansiot myös tuomioistuinlaitoksen ulkopuolisten hakijoiden ansiot tulee pisteyttää oikeudenmukaisesti.

Tuomioistuinharjoittelu

Tuomarinkoulutuslautakunnalle on asetettu erittäin paljon tehtäviä. Yksi varsin työllistävä tehtävä on tuomioistuinharjoittelijoiden valinta. On kannatettavaa, että tuomioistuinharjoittelun haku- ja valintakriteereitä kehitettäisiin ja yhdenmukaistetaan. Muutoksena nykytilaan olisi se, että harjoittelupaikat julistettaisiin haettaviksi vain kerran vuodessa. Tämä on perusteltua rekrytointiprosessiin liittyvän työmäärän säästämiseksi. Sen sijaan Asianajajaliitto suhtautuu epäilevästi siihen, että tuomioistuinharjoittelijoiden valintamenettely siirrettäisiin tuomarinkoulutuslautakunnan tehtäväksi. Lautakunta valitsisi ja nimittäisi kärjänotaarin kärjäoikeuteen, hovioikeuteen tai hallinto-oikeuteen harjoittelujakson pituiseksi määräajaksi. Harjoittelupaikkojen määrä on tällä hetkellä valtakunnallisesti noin 130. Perustelujen mukaan keskitetty valinta vähentäisi päällekkäistä työtä ja lisäisi myös valintaprosessin läpinäkyvyyttä ja avoimuutta.

Asianajajaliitto katsoo, että päällikkötuomarin tulisi voida valita notaarit omaan tuomioistuimeensa. Tuomioistuinharjoittelun tulee edelleen olla avoin myös muille kuin tuomioistuinuraa suunnitteleville.

Päällikkötuomareiden tehtävien määräaikaisuus

Asianajajaliitto kannattaa päällikkötuomareiden tehtävien määräaikaisuutta. Hallituksen esityksessä on laamannien osalta kiinnitetty huomiota siihen, että tehtävien tulee olla avoinna myös tuomioistuinten ulkopuolisille hakijoille, mihin näkemykseen Asianajajaliitto yhtyy. Esityksen mukaan ”järjestelmän avoimuuden varmistamiseksi päällikkötuomarin virkaan nimitetyllä, jolla ei olisi tuomioistuinlaitoksessa virassapysymisoikeuden takaavaa taustavirkaa, olisi oikeus tulla nimitetyksi tuomarin virkaan pysyvästi viimeisen toimikautensa päätyttyä”.

Esityksessä todetaan, että päällikkötuomarin johtamisen laatua tulee voida määräjain tarkastella. Tämä on kannatettavaa, mutta yksityiskohtaiset esitykset siitä, kuka ja miten johtamista arvioidaan, jäävät auki.

Helsingissä, 3. maaliskuuta 2016

SUOMEN ASIANAJAJALIITTO

Minna Melender

Suomen Asianajajaliiton pääsihteeri